

899.362.1

Q-35

19 NOV 2010

Ի. ՃԱԿՃԱԿԱՆ

ԱՎԱԶԱԿ

ԿԱԿՈՆ

899.962.1

6-35

ТІСЗНУС

۱۹۳۷

899.962 / 1 437
 2-35
 Կոմիտե
 Կոմիտե

68	10/4/17	
755	17/4/17	
119	22/6/17	
2705	25/6/17	

899.962.1
 2-35
 ար

ԻԼԻԱ ՃԱՎՃԱՎԱԶԵ

ԱՎԱԶԱԿ ԿԱԿՈՆ

(ԳՈՆՄ)

Վրացերենից թարգմանեց
 ԱՐՄ. ՄՈՒՐՎԱԼՅԱՆ

Խմբագիրներ
 Գ. ԱՍԱՏՈՒՐ, ՎԵՍՊԵՐ

20 JUN 2013

74.640

Արքագրիչ՝ Ս. Շահբազյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ստ. Ալբունյան

Գլավիլիտի լիազոր Կ— 4569. Հրատ. 4115.
Պատվեր 785. Տիրաժ 8000
Տպագր. մամ. $\frac{3}{4}$, մեկ մամ. 51200 նիշ
Հեղինակային 1 մամուլ, բուրք 72×105

Յերևան, Պետհրատի տպարան, Լենինի փ., № 65.

Տուր ապաստան աղքատներին, ստբուկներին՝
աղատություն,
կապրեն նրանք ու կհիշեն, և կտան ինձ
միշտ որհնություն
ՇՈԹԱ. ՌՈՒՍՔԱՎԵԼԻ

Մայրենի յերկնին խավարափրիք՝
Պատեց մթուրյան սեվ քողը տրտում.
Լուսնի շողփի տակ՝ լեռների մթին
Ըստվերներն ընկան Ալագան-հովտում:
Գիշերվա պահակ լուսինը սահում՝
Թագուհու նման նայում եր հպարտ.
Նրա շողփի հետ՝ խոսում էյին լուռ
Լեռները՝ իրենց գլխով սառցապատ:
Աստղերը հեռու միշտ պեծին տվող՝
Խինդ էյին առել այն տխուր գիշեր,
Լռակյաց յերկրին՝ սիրուհու գգվող
Շողփը նետելով, վորպես լուս-փշեր:
Յեվ այն աստղերի շողփի գգվանքով՝
Հովիտն անմահ խոր նիրհ եր մտել,
Բայց հովը լեռան՝ անտառում սիրով
Տերեվների հետ իր խաղն եր գտել:

Այագամն ահա համառ ու անգուսպ
Գանգատ եր անում, վոնց մարդուց դժգոհ.
Սարերը նրա՝ լռի տրտումը խուլ՝
Հուռ լսում էյին մեն ու ստախոհ:
Քնած եր ամեն շնչավոր հետին,
Յեվ ասես հոգնել, յերկինք ու գետին...
Բայց միայն մի տեղ սայլը ծանրաբայլ՝
Ճռռում եր անվերջ լուռ համբամիջում,
Ու վրան նստած սայլորդի մոայլ
Տխրության յերգը—քախծով եր հնչում:
Այն քախծոտ յերգը սրտումս ե քաղվել՝
Վաղրի պես տխուր, հենց մահվան ժամին.
Թե պատեց խեղճին վիշտը առավել՝
Ամպի պես արդեն կֆշի քամին:

Գնում եր դանդաղ սայլը և հանկարծ
Մեկը անտառից ցատկեցրեց իր ձին,
Սայլի մոտ յեկավ, կանգնեց նա հաստատ՝
Վեհություն տալով իր քախծոտ դեմքին:
— Չե՞ս ցույց տա համբեն կուղի-Գորայի,—
Հարցրեց նա հպարտ՝ անցնող սայլորդին:
— Ինչո՞ւ չե, ակալեր: Հրեն եմ սարի
Աջ կողմից կանցնես, մի ձոր կա մոտիկ,
Վոր դուրս գա, սայլի համբեն ե անցնում.
Եղ համբեն բռնիր, գնա՛, ու ահա
Քիթը դուրս ցցած մի սար ես տեսնում,
Հենց եղ ե, վոր կա, քո կուղի-Գորան:
Ի՞նչ ունես եմտեղ,— հարցրեց նա վերջում,
Յերբ ձիավորին ցույց տվեց համբան,—

Բդանիաշլիին եմտեղ ե լինում,
Տես, չպատահի քեզ փորձանք, մի բան:
Տեսնում եմ հրես, կուռ ունես դու յել,
Այսպեք տղերքից կգոռես շատին,
Բայց քե կսիրես կյանքդ եղ ջահել,
Իսկի չերեվաս դու նրա աչքին,
Յեվ վոչ ել ցույց տուր նժույգդը նրան,
Թե չե, տես, գլխիդ մի փորձանք կգա:—
Արագ ե, ինչպես գնդակը քոչող,
Նաև անողոք՝ վագող գնդակից.
Թե պարտ ե արյուն, հենց զիջիր ու քող,
Լավ ե, ձեռք քաշես, ակալեր, նրանից:
— Դու դարդ մի՛ անի... նրան եմ փնտռում,
Հուզվող նրա պես իմ սիրտն ել ջահել.
Նրա պես յես ել կապրեմ անտառում,
Կյանքիցը հիմի յես ձեռ եմ քաշել:
Յեվ ասելուն պես, վոր ձիուն սագեր՝,
Սլացրեց հանկարծ սիրելի իր ձին.
Ու ձին ել քռավ, վորպես մի բագե,
Պարն արձագանգեց նրա դոփյունին:
Ասես նախանձեց սայլորդը նրան,
«Ա՛խ, յերանի քեզ».— ասաց իր մտքում.
Գլուխը շարժեց ու վշտի նման
Ինչ-վոր բան իջավ նրա խեղճ դեմքին.
Խարազանն՝ անխոս՝ վերևում շարժեց
Ու նորից քախծոտ՝ անցավ իր յերգին:
Կուղի-Գորայում մի մեծ անտառ կա,
Հնում ապաստանն ավազակների.
Ահելի ու մուք, հսկա սիրտը փակ,

խումբ—խումբ ծառերով, անանցանելի՛:
Այնտեղ եր ապրում ավագակ կակոն՝
Բզանիաշվիլին— յեղուգակ դժգոհ:

Վաղուց եր արդեն լուսինը մարել,
Յերբ վոր անտառում, մի ծառի տակին
Բզանիաշվիլին լուռ նինջ եր արել՝
Հալածված այսպես դառնորեն բախտից:
Այնտեղ, նրա մոտ, գեղեցիկ մի ձի
Արածում եր հենց թամբ ու սարք վրա.
Տերեվներից, յերբ տալիս եր քամին,
Խանգարվում եր միշտ հանգիստը նրա:
Հանկարծ վեր թռավ, ականջը սրեց,
Դուխը քաշեց ու նայեց վերել.
Հետո պըտըտվեց, փնչալ սկսեց
Ու ինչ—վոր մի կողմ աչքը սեղեռեց:
Յեղ յերկար նայեց, ու յերբ վոր լսեց
Դռնյունն այլ ձիու՝ իրեն հանելի,
Խրխնջաց հուժկու, ել չհամբերեց,
Ու քունը փախցրեց տիրոջ աչքերից:
Առյուծի նման վեր թռավ կակոն,
Հրացանը իսկույն կանգնեցրեց վտտի,
Յեղ յերբ վոր տեսավ հովտում ձիավոր,
Դռաց. «Ո՞վ ես դու, ասա՛, չե՛մ թողնի,
Քարեկա՞մ ես ինձ, թե մի թշնամի»:

ՁԻԱՎՈՐ

— Բարեկա՛մ եմ քեզ, դու հանգիստ յեղիր:

ԿԱԿՈ

— Խիստ բարո՛վ յեկար, բարեկամ—ընկեր,
Թող բարի լինի հանդիպումը մեր:

ՁԻԱՎՈՐ

— Ամե՛ն... Այդ դու չե՞ս Բզանիաշվիլին:

ԿԱԿՈ

— Հենց յես եմ, վոր կամ... Ի՞նչ ես կամենում:

ՁԻԱՎՈՐ

— Քեզ հետ միասին՝ մեկ տեղ կյանք ու մահ,
Յեղ քեզ հետ մնալ, ապրել եմ ուզում:

ԿԱԿՈ

— Խոսքդ դուր յեկավ... Դու յեղ դուր յեկար,
Դրա համար ել վստահո՛ւմ եմ քեզ:

ՁԻԱՎՈՐ

— Սրտին սիրտ գիտի և ուժին ել՝ ուժ,
Կկիսեմ քեզ հետ վիշտ—ուրախություն:

ԿԱԿՈ

— Խո՛շ—գելդի, յեղբայր... Խիստ հարուստ եմ յես,
Այս վողջ անտառում իշխում եմ մենակ.
Ունեմ ընդարձակ այսպես տուն ու տեղ,
Ինձ չի վախեցնում վառիսը տմարդ:
Իմ տունը հրեն ամեն ծառի տակ.

Վարտեղ վոր մթնեց, լուսացնում եմ յես-
 Յեվ բեկ չունեմ ապրուստի շատ բան,
 Բայց ուրախ եմ յես այստեղ հոգեպես...
 Անտուն ու անտեր և սոված լինել
 Անտառում մեմակ՝ գազանի նման,
 Նապաստակի պես զգաստ բուն մտնել,
 Ու կրել այսպես միշտ գեմք ու գրահ.—
 Խրավ ե, յեղբայր, այս կյանքը հետին
 Կարող ե մարդու ճանճարալի լինել,
 Բայց թախիծն այստեղ մեզ թվում ե խի՞նդ,
 Վարտեղ իրապես մեմք ենք տերք մեր...
 Յես ինձ հետ ունեմ յերկաթ—յեղբայրներ՝
 Հըրացան ու թուր ու ատրճանակ...
 Ձե՛ն դավաճանի նրանք ինձ յերբեք,
 Քանի յես ունեմ կռներ դեռ արձակ:
 Այս ձին ել, յեղբայր, ինձ հետ մեծացել՝
 Յեղել ե անհաղթ, յեղել ե համառ.
 Հազար փորձանքից՝ ինձ հետ ե անցել,
 Յեղել ենք մեկտեղ, տեսել կյանք ու մահ:
 Մրանց տրվեցի վտանգի ժամին,
 Ու գիտեմ, վոր ինձ չեն դավաճանի.
 Միրում ե Կալոն միշտ լինել շիտակ,
 Յեվ ախպեր—մարդկանց իր կյանքը կտա՝
 Այսպես եմ հարուստ ահա յես այստեղ...
 Իմ տերության մեջ կեղծիք չի լինում,
 Անգուր եմ միշտ ել կեղծողների դեմ,
 Բայց հավատարմին յե՛ս ել եմ սիրում:
 Իջի՛ր, վոր գնամք, իմ տեղը ցույց տամ:
 Քեզ բաժին լինի սեղանիցըս թող,

Ու թե չլինեմ կարգին հյուրընկալ,
 Խնդրեմ դաշադիս լինես դու ներող:
 Ձիավորն իսկույն վայր թռավ ձիուց
 Ու սանձը հանեց և շոյեց նրան,
 Սկանջը ձգեց, այդպես ե հնուց,
 Աչքերը շոյեց գթոտ մոր նման:
 Հանեց յափնջին, յետելը կապած,
 Լի՛քը խուրջինն ել իջեցրեց նա ցած,
 Յեվ ապա զարկեց ձեռքը գավակին,
 Քշեց, վոր այնտեղ մոտիկ արածի:
 Հետո նա յեկավ ու վորպես մի հյուր
 Կակոյի դիմաց կանգնեց վեհ ու լուռ:
 Յեվ նրանք աչքով իրար չափեցին,
 Յերկուսով իրար լուռ հավան յեկան.
 Ու մի ծառի տակ հանգիստ նստեցին.
 Յերկուսն ել այսպես լուռ եյին յերկար,
 Ասես իրար լավ պրպտում եյին,
 Բայց վերջը Կալոն խոսեց համարձակ.
 — Գիտեմ վոր, յեղբայր, նեղանալու չես,
 Ներող կլինես հարցմունքիս համար.
 Ասա, վո՞րտեղից ծանոթ եմ յես քեզ,
 Կամ ինձ տեսնելու ինչպե՞ս սիրտ առար:

ՁԻԱՎՈՐ

Ծանոթանալ ինձ դժվար չե քեզ հետ,
 Հապա այս մասին խոսեմ ինչ հանգով,
 Հեռու յե անցել հոչակը քո մեծ,
 Մանուկն ել գիտի, թե ո՛վ ե «Կալոն»:
 Քեզնից են խոսում մարդիկ ու կանայք,

Ով լեզու ունի, հենց գովում է քեզ.
 Հռչակը քո մեծ, վոր նիշտ է հիմա,
 Հեփյաք կը դարձնեն հետևորդները մեր:
 Քո խիզախության մասին են խոսում,
 Անարդար կյանքից այստեղ ես փախել.
 Սիրելի ես արդար կյանքն ու գյուղացուն,
 Բարեստություն,— ա՛յ, ի՛նչ եմ ասել...
 Վոր բախտավորին յեղբայր մանաչես,
 Կարիք կա՞ արդյոք նրան սիրելու,
 Բանն այն է, սակայն, դու նրա՛ն սիրես,
 Ով անգութ բախտից տառապում է լուռ:
 Արսենն է միայն, քե՛ր հիշում ես դու,
 Խեղճ, ռամիկ մարդուն վոնց յեղբայր սիրել,
 Բախտն ռամիկ մարդու, ցավն ու դառնություն՝
 Սիրած յեղբոր պես նրա հետ կիսել:
 Մարդն էլ իսկական հենց նա յե՛րեղբ,
 Հիշտ վոր գտակն էլ ծածկել է գլխին,
 Յերանի՞ք նրա մորը, վոր ծնել
 Ու կաք է տվել նման մի տղի...
 Այդպիսի վարդուն յերանի կտա,
 Բայց չի մեծացնի մայրը հիմիկվա...

Համաչում էյի, ու դեռ չեմ տեսել,
 Կարոտել եմ լուռ միշտ էլ քո կյանքին,
 Ու քեզ հետ ապրել ուզել եմ յես էլ,
 Բայց պահել են ինձ տուն ու ընտանիք,
 Իսկ վերջը, յեղբայր, ասոված խռովեց,
 Անիվը բախտիս նա ծուռ գլուխեց...
 Ակամջ դիր, ասեմ պատմությունըս նոր,
 Ինչ վոր ինձ արեց ցավը իմ կյանքի.

Մի անգամ բախտից, վոր յեղել եմ գոհ,
 Ինչպես հալածված փախա մրանից:

Մի մանուկ էյի տասներկու տարվա,
 Յերբ մեր բատնին¹ ինձ կտրեց տանից,
 Ինձ ուղարկեցին պահելու տավար,
 Հայրենի տանից հեռու բռնեցին:
 Յես դեռ տխրեցի, սիրտըս ամպամա՛ծ,
 Առանց ծընողի դժվար եր ապրել...
 Խինդն ուրիշների՝ ծանր եր ինձ համար,
 Զուլալ արցունքն է աչքիցըս քափվել:
 Ինձ հասակակից փոքրիկ տղաներ
 Իմ արցունքն էյին յերեսովս տալիս.
 Մոռացել էյին իրենց վիշտը մեծ,
 Ինձ նման էյին նրանք էլ լալիս...
 Ամաչում էյի յես էլ իմ լացից
 Յե՛վ ընկերներից միշտ հեռու փախած՝
 Նստում էյի լուռ մի քփի տակին՝
 Արցունքը աչքիս քափում էյի ցած:
 Սե՛վ ամպը, սակայն, անցավ ինձանից,
 Իմ վիշտն էլ ահա նա իր հետ տարավ.
 Յե՛վ սիրտըս փոքրիկ, վոր ճնշվեց ցավից,
 Վշտի փոխարեն մի նոր խինդ առավ:
 Յե՛վ յես վարժվեցի իմ այդ նոր կյանքին,
 Վստոստում էյի, ծիծաղում, յերգում.
 Միտք չէյի անում այլևս իմ տանից,
 Ու էլ ինձ համար կյանքը չեր սրտում:
 Յեղբայր, ի՛նչ խինդով ու ի՛նչ փաղբուրսյամբ

¹ Բատնոն — պարոն, ճորտատեր:

Պրերըս ուրախ անց էյին կենում.
Վռչինչ չունեյի այնտեղ տխրության,
Ընկերներըս ինձ ել չէին նեղում:
Կով էյինք խնամում մենք հավատարիմ,
Գործին նվիրած և յեռանդ ու սեր.
Ու հսկում էյինք հերքով տավարին,
Ու պահակ կանգնում մենք ամեն գիշեր:
Յերբ վոր սարերում արևն եր թաղվում,
Յեվ աստղերն էյին ժպտում յերկնից,
Ցրված տավարը բերում, հավաքում՝
Ըսկում էյինք համարել կրկին:

Կապելուց հետո՝ անտառի ծայրում՝
Մեր վառած հսկա խարույկի կողքին,
Մենք նստում էյինք ուրախ ու խնդուն
Յեվ ամեն մեկն իր ընթրիքը ձեռքին:
Մեր կատակներից, յերգ ու ծիծաղից
Փախչում եր նույնիսկ թռչունը ծառից.
Բայց յերբ բունը՝ մեզ գալիս եր-պատում,
Մեկը մեզանից հեֆյաթ եր պատմում:
Լուսաբացի հետ, յերբ մութն եր հալչում,
Հանգչում եր դանդաղ լուսաստղը հեռվից,
Մեզանից մեկը՝ շուտ մեզ եր կանչում,
Փախցնում քաղցրիկ բունը մեր աչքից:
Վեր էյինք թռչում, և մեր ժիր ձայնից
Արթնանում էյին ֆնած սար ու ձոր.
Իրենց տավարին՝ ամենքը մեզնից
Բաց էյին թողնում ջուտ ձեռքերով:
Յեվ վառանք այստեղ յափնչին գցած՝
Գնում, ծուլորեն աչքը տրորում.

Վառանք ել այնտեղ, դեմքերն ամպամած,
Տավարը քշում ու տխուր յերգում:
Յեվ մի վարկյանում նախիրն բառաչով
Փռվում եր հանդում կանաչ-արեվոտ,
Ու մենք ել խաղով, յերգով ու կանչով
Հավաքվում էյինք սառն աղբյուրի մոտ.
Լվացվում էյինք ու ֆունը փախցնում,
Ջովանում մաքուր ու սառը ջրով,
Թռչկառում էյինք ու իրար անցնում,
Յեվ նախաճաշում խաղով ու պարով,
Հետո սկսում զանազան խաղեր՝
Բար էյինք գցում, մերթ գնդակը՝ վեր..
Ու կեսօրվա մոտ, բեզարած շոգից՝
Ցած էյինք բերում տավարը սարից
Ու հանգիստ տալիս Ալագան-գետում,
Յեվ մեզ ել նրանց հետեվից նետում...
Շատ բան եմ հիշում յես մանկութունից,
Բայց գուրկ եմ արդեն այդ խնդությունից..
Յերեկոյան դեմ դարձյալ նույն կարգով
Շուրջն էյինք նստում հսկա խարույկին
Յեվ հեֆյաթ ասում գյուղական հանգով,
Յերբ հերթ եր հասնում մեզ՝ ամեն մեկին:
Այդ հեֆյաթներից սիրտս եր փոթորկվում,
Այսօր ել դարձյալ յես հիշում եմ լավ.
Խիմդ էյին տալիս ինձ այն հասակում
Ու սեր զարթեցնում անցյալի համար:
Ե՛հ, մեկը միայն այն հեֆյաթներից,
Յես ընդունեցի գթոտ մոր նման,
Յեվ շատ-շատ բաներ ասում եր նա ինձ,

Մերք խինդ եր տալիս, մերք վիշտը, վոր կա...
Արսենը մեր հին, Արսենը անգին,
Վոր մեզ ե հասել հեֆյաթի նման,
Նա յեր հենց, վոր կար, իմ սիրտն ու հոգին,
Նա եր վիշտ ու խինդ նորից ինձ համար:
Յեւ այսպես տարված Արսենի կյանքով,
Վարմունքը նրա ինձ դուր եր գալիս.
Ու ամուսն էյի, յեղնում որեցոր,
Յեւ Արսենութեան յերանի՝ տալիս:
Յես ծագկում էյի բույսի պես դաշտում,
Յեւ մանկութեան իմ՝ ծագկի պես մի գարդ.
Տան մասին յերբեք չէյի մտածում,
Ու մերունց մասին չունէյի յես դարդ:
Մի մանուկ էյի, ու փոքրիկ յես դեռ,
Յեւ ուրախ ու գոհ՝ իմ մենակ կյանքից,
Ու քվում եր ինձ, վոր բուրն ինձ պես
Գոհ էյին կյանքից ու ինձ խնդակից:
Յես հայր ունէյի՝ քաջ ու ժրաջան,
Յեւ անխնայ, և ժիր և աշխատասեր.
Շատը շատերից՝ չեր հասնի նրան,
Մենակ եր գործում նա որ ու գիշեր:
Նրանից արագ վոչ վոք չեր անի
Դաշտում վար ու ցան և արտում էլ՝ հունձ.
Աստվածն էլ նրան բարիք եր տալիս
Ու բերով լցնում տունը հինավուրց:
Յեւ քվում եր ինձ, վոր միշտ էլ այդպես
Հայրըս սրտագոհ կլինէր կյանքից:
Սակայն վերջն արդեն բախտը դառնապես
Նրան յետ գցեց իր արդար նամիկ...

Յեւ դու յեւ, յեղբայր, լսած կլինես,
Վոր բախտը նորտի՝ փոխովում ե հար.
Թե նորտը յերեկ բախտ ե ունեցել,
Նույնն այսոր լինել դժվար ե, դժվար:
Յանկալ ու հուսալ դատարկ ե և գուր,
Խաբուսիկ ե միշտ մեր հույսը ներքին.
Բախտն ու հույսը մեր՝ նորտի, գյուղացու՝
Յերկար չի մնա մի տիրոջ ձեռքին:
Յեւ անց եր կենում ու հորըս կյանքին
Դարդ ու ցավ բերում ժամանակն իր հետ.
Հայրս ծերացավ, իր աշխատանքից՝
Հալ ու մաշ յեղած. այլևս ուժ չունէր...
Թեև նա ունէր ցանկութեան մի հին,
Միշտ սեր դեպի գործ՝ ջանալ ու տոկալ,—
Բայց տարիքն իրեն զրկել եր ուժից,
Դարձել եր այդպես նա ուժից ընկած:
Տեսնում եր արդեն հայրս խեղճ ու լուռ,
Վոր ինքը գրկված ուժ ու յեռանդից
Իր ոջալը հին միշտ յետ ե գնում,
Զրկվում ե անա առաջվա տանից:
Այդ ծերութեան հետ խեղճ հորըս գլխով
Մի դժբախտութեան, մի ցավ էլ անցավ,
Խոր ծերութեան մեջ դողերոցքը խոր
Կապկեց նրա հետ, դառնալով նոր ցավ:
Այսպես ե, յեղբայր, բախտը գյուղացու,
Սեւ ու դժնդակ և անգութ ե նա.
Սոսին մի անգամ քե ծովեց կյանքում՝
Դրանից հետո միշտ ծուռ կմնա:
Յես քան տարու մի յերիտասարդ...

Ձորե՛ղ եյի շատ ընկեր տղերքից.

Հսկել տան գործին, վորպես տղամարդ,

Այսպես ամեն ինչ կգար իմ ձեռքից:

Տիրոջս՝ մոտ եյի, սակայն ինձ նորից

Տուն չեր արձակում, չեր տալիս դադար.

Յես տիրոջ համար գոհում եյի ինձ,

Յեվ յետ եր գնում ընտանիքս հար:

Մի անգամ, արդեն լուռ ու հիվանդոտ,

Նիհարած, դեղնած և ուժից ընկած՝

Խեղճ հայրըս տրտում գնաց տիրոջ մոտ

Ազաչանք արավ, պաղատեց յերկար:

Ճիշտ վոր տեղը մեր մի վայրի գազան՝

Ձուներ մարդկային վոչ սիրտ, վոչ հոգի,

Հիմար ու կոպիտ և ահ ու զարգանդ—

Սարսափ եր ազդում այդպես ամենքին:

Ի՞նչ յերկարացնեմ, քավադի վորդին

Լավն ի՞նչ է, քե կա, վոր վատն ինչ լինի...

Հայրըս սրտամաշ, լուռ ու վշտագին

Նման տիրոջ մոտ գնաց իր բանին:

Յեվ ասաց. «Տե՛ր իմ, քեզ մատաղ լինեմ.

Ել չկարացի պատել տան գործին...

Իմ վորդուն զիջիր... ու չտխրեցնես,

Հենց չկործանես իմ ոջալը հին»:

ՏԵՐ

— Ի՞նչ ես դուրս տալիս:

¹ Տիրոջս— այսինքն ճորտատիրոջս: Վրացերեն՝
բատոն:

ՀԱՅՐ

— Ի սեր կյանքիդ, տեր,

Միայն Ձաբոյիս դու տուն արձակիր,

Վոր վատի կանգնեմք քանդված տունը մեր.

Հետո մեզ վրա ինչ վոր ուզես, դիր.

Յեվ կոռ ու բեզյառ, տասնմորդ ու տուրք.

Մեկի տեղ յերկուս մեմք սիրով կտանք,

Թե վոր յետ ընկած մեր ոջալն ու դուռ

Կարանք յետ բերել, մարդ-իսան դառնանք:

ՏԵՐ

— Դա վոր չլիներ դու իմ հրամանից

Կարայի՞ր փախչել ու հարկը չտալ.

Եդ վո՛նց ասացիր, պառավ շուն՝ շանից,

Միքե՞ր նման բան մտքիդ մեջին կար:

ՀԱՅՐ

Եդ մասին իսկի յես չեմ մտածել,

Բարկությունը քո՝ սիրտըս չի տանջի...

Սակայն ասա՛ ինձ, քո ցավը տանեմ,

Ի՞նչով ծառայեմ, յերբ չունեմ վոչինչ:

Յեվ աստված գիտի, վոր յես հիվանդոտ,

Չրկվեցի արդեն ուժից ու հալից...

Յես մեռակ, անգոր... յեկել եմ քեզ մոտ,

Ու վորդուս համար՝ նեղություն տալիս...

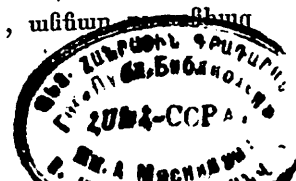
Բանի վոր ուժ կար, յես չեմ զլացել,

Ու տուն եմ պահել առանց դարդ ու ցավ.

Բարիմքն իմ ճակտից իջել է, հոսել,

Բայց, ավա՛ղ, ամեն, ամեն ինչ անցավ:

Հիմի յես անգոր, անհար...

Ու անժամանակ խորը ծեփացած,
Տե՛ս, ել չեմ կարող հսկել տուն-տեղիս,
Աստված ել գիտի... յե՛տ դարձրու տղիս...
Ու կործանումից տուն ու տեղըս հին՝
Այդպես ագատել գուցե կարենամ.
Թե աստված սիրես, ինձ մի կործանի,
Քանի մարդամեջ ապրում եմ ու կամ:

Հոգին եմ տվել իմ յեռանդը մեծ,
Նա յե՛ ինձ գրկել ուժ ու յեռանդից,
Քրտինճըս գուլալ նրան եմ տվել,
Իսկ այսօր անա մաճում եմ դարդից:
Յե՛վ լուծը չարժաշ յեղել ե ուսիս,
Ու վաչ մի քապե չեմ դրել այն վար,
Տվել եմ ամբողջ ուժը տուն-տեղիս,
Մի՞թե՞ այս անտեր սե՛վ ռովա համար:
Յե՛վ այսօր, հիմի, ասա, ի՞նչ անեմ,
Վոր գուրկ չմնամ յես ամեն ինչից.
Գթառատ յեղիր, քո ցավը տանեմ,
Խղմա՛ ինձ, տեր իմ, և վորդուս զիջիր...

ՏԵՐ

— Հետո ո՞ւմ հանձնեմ տավարը նրա,
Ու նման հոտաղ մա՛րեմ վո՛րտեղից.
Ձե, քեզ Զափրոյին յես յերբեք չեմ տա,
Թեկուզ և գրկվես դու տուն ու տեղից:
Տեսե՛ք, պառավ շունն ինչպե՛ս ե հաջուռ,
Իրենը իմնից լա՛վ ե մանաչում...
Թե, «Յես մեկն ունեմ՝
«Հագարը կուզեմ»:

ՀԱՅՐ

— Քոնը քեզ լինի, դու ի՛մը տուր ինձ,
Յես իմն եմ ուզում, ել ուրիշ վաչից:

ՏԵՐ

— Կորիր, ավանակ, հեռացի՛ր ինձնից:

ՀԱՅՐ

— Վոր կորչեմ քեզնից, ել ո՞ւմ յես դիմեմ,
Յե՛վ ել ինձ՝ խեղճիս ո՞վ ե ոգնելու.
Յես մեռակ ինչպե՛ս տունըս տե՛ղ դնեմ,
Յեթե՛ դու վորդուս ինձ չես զիջելու:
Ուրիշ կերպ, ասա, ել ինչպե՛ս անեմ,
Ասա, հրամայիր, քո ցավը տանեմ:

ՏԵՐ

— Հոգիդ ել դուրս գա, յես դարդ չեմ անի,
Ինչ կուզես, արա, գլուխդ փարին:

ՀԱՅՐ

— Գլուխըս փարի՞ն... Եդ ո՞վ ե տեսել,
Եդ ի՞նչ ես ասում, յեզավ պատասխա՞ն...
Ապրում մարդամեջ ու մարդ եմք մեմք ել,
Յե՛վ ապրել ե պետք ու ապրելու բան...

ՏԵՐ

— Լռի՛ր, պառավ շուն... պառավ շուն՝ շանից...
Թե չե՛ ծեծելով դուքս կանեմ տանից...
Ձեմ նայի, ծերուկ, եդ քո հասակին...
Փայտո՛վ կստանաս պատասխան խոսքիդ...

— Վո՞նց բե կըստանամ... յե՛վ սոված դու ինձ
Յե՛վ դատարկ տափին բողբոսում ես խեղճիս,
Զրկելով ցամաք մի պատառ հացից,
Դատաստա՞ն ես սա, բե չե մի վռնիր:
Վարդին կարող ե ծեք հորը փրկել,
Նրան եղ բանից գրկում ես դու, տեր...
Դու իմ հարագատ վորդուս չես տալիս,
Վոր նա ինձ փրկի, ծերութեան ժամին,
Ու իմ ճիշտ խոսքին դեմ ես դուրս գալիս...
Թո՛ւ քո նամուսին, կարգ ու կանոնին»...

Այս եր, վոր յեղբայր, մեզ դադեց նորից,
Վշտով անջատեց վորդուն իր հորից.
Կասես, բե ինչո՛ւ այդպես խիստ խոսեց,
Սակայն վո՛նց աներ իր ցավերի հետ:
Կարծո՞ւմ ես, բե քիչ աղաչեց նրան,
Այնքան աղաչեց, ել խոսք չմնաց...
Բայց ինչպես յերկաթ, ինչպես մի լեռ-հար
Զփափկեց իսկի ու չիջավ նա ցած:
Դեհ, մարդ եր նա յե՛լ... ել չհամբերեց,
Սիրտը հուսահատ, տխուր ու տրտում.
Անարդարութեան վրդովմունքը մեծ,—
Ամեն ինչ քափեց, ինչ վոր կար սրտում:
Թշնամու նման՝ իր չիքիսի կոթով
Սկսեց ծեծել հորըս՝ տերը մեր...
Բայց պետք ե ասեմ, հայրիկիս վոչ վո՛ք
Իրեն վողջ կյանքում գետնով չեր տվել:
Ու նրա պես չեր վոչ վո՛ք ինքնասեր,
Ամոթից կարմրեց, սիրտը բորբոսվեց...

Յե՛վ ձեռքը տարավ... Բայց ել ուժ չուներ,
Սակայն նա ձեռքը դեպ վեր բարձրացրեց.
Նա տիրոջ գլխին ի՛նչպես բե գարկի.
«Տղե՛րբ, ճիպոտնե՛ր, տվե՛ք, հա տվե՛ք»:
Ու աղբերացու, հորըս պես մարդիկ
Սկսեցին նրան քաշել, քաշվել...
Ճիպոտով ծեծեցին հորս հիվանդոտ,
Վոր անուժ ընկավ նրանց վոտի մոտ...
Տանջանքը նրա ինձ վիշտ ե տալիս,
Ու սիրտս տանջում, յերբ միտս ե գալիս...
Հայրըս չփրկվեց ծերութեան համար,
Միբուքը ներմակ՝ չազատեց նրան.
Զփրկվեց մարդով, աստըծու կամով,
Հե՛վա՛ց, հե՛ծկտա՛ց մեծ չարչարանով...
Մոտն ելի կանգնած յես՝ խեղճ ու կրակ...»

Ու խոր փղձկոցով մրթմրթաց այսպես,
Հետո հառաչեց ու գլուխը կախ՝
Խորը տխրութեամբ լոեց վերջապես:
Վեր բռավ Կակոն ցասման կրակով,
Նայեց Զաբոյին լուռ աչքի տակով
Ու հանդիմանեց, յերբ վառվեց հոգին.
— Կանգնած ես յեղե՛լ,— ասում ես կողքին,
Յե՛վ բույլ տվիր դու անարգ բշմամուն՝
Հորդդ տանջանքի ճիպոտնե՞ր տալու:
Ասա, կմարմատ, ի՞նչ ելիր անում,
Քեզ ի՞նչ եր ասում սիրտդդ եղ ժամին,
Մոտը լինեյի, կընկնեյիր և դու,
Յե՛վ տերդդ՝ գազան, վորպես բշմամի...
Ի՞նչ ելիր անում, նայում ու լռո՞ւմ,

Թե ի՛նչպես եյին հորըդ ֆրֆրում...
 Թո՛ւ քո նամուսին, հայր ու վորդուքյան,
 Թո՛ւ քո անունին ու քո մարդուքյան...
 Հորդ եյին ծեծում, ձայն չեյիր հանում,
 Այդ՝ աչքիդ առաջ վո՛նց եյիր տանում...
 Թուրըդ վո՞ր որվա համար ես կապել,
 Վոր կտոր-կտոր գետին չես քափել
 Այդ քո լրբացած ու դաժան տիրոջ:
 Ու դու վոր այդ քո խայտառակ քրով
 Յեկել ես ինձ մոտ, ինչպե՞ս սիրտ առար:
 Գնա՛, մի՛ անի ինձ ամոքահար...
 Քեզնից ավագակ չի լինի յերբեք,
 Ծնվել ես, վորպես կինարմատի մեկ,
 Թո՛ւ քո մարդուքյան:

ԶԻԱՎՈՐ

— Այդպես մի՛ խռովիր,
 Դեռ դու Զաֆրոյիս լավ չես նամաչել,
 Ու շատ-շատերից յես յետ չեմ ընկնի,
 Վոչ ել կակոյի քրից կփախչեմ:
 Իմ քուրը այդպես մի խայտառակիր
 Ու ինձ ել յերբեք չասես կինարմատ...
 Այդպես մի՛ ծաղրիր... Յեվ ինձ ականջ դիր:
 Մոտ եյի կանգնած յես՝ խեղճ ու կրակ...
 Մինչև տերը մեր՝ ձեռքով կծեծեր,
 Քրֆրում եյի, ինձնից բուրդ շինում,
 «Ըստասիր» ձայնը ականջս եր ընկել
 Յեվ ինձ կանգնեցնել դժվար եր լինում:
 Նրան սպանելով՝ գիտեյի արդեն՝

Հողին կտային հորըս՝ աչքը բաց,
 Պատնառը մահվան կլինեյի յես.
 Թե չսպանեյի, հորս ցավն եր մեծ,
 Մնում եյի յես յերկու կրակի մեջ:
 Յեվ այն ժամանակ, յերբ վոր գետնեցին,
 Ճիպտով զարկեցին, տանջեցին անվերջ,
 Աչքըս մքագնեց, սիրտըս քունդ վառվեց,
 Իսկույն դեպ հրացան քոս անվեհեր.
 Յեվ դեմ գցեցի յափնջիս ուսից
 Ու տիրոջ կանչին՝ «զարկիր, հա զարկիր»
 Գնդակս վզաց ու յսինդ տվալ ինձ,
 Ու սիրտը լոեց զարշ կրծքի տակին...
 Որորվեց ընկալ գազան տերը մեր,
 Վոր մորմոք տվալ, քե մեզ, քե իրեն:

ԿԱԿՈ

— Արեվի՛ն մեռնեմ, քեզ ով վոր ծնեց,
 Հենց մարդ ես յեղել, քրիդ սագական...
 Իզուր չե, վոր դու մոր կաք ես ծծել,
 Իզուր չե, վոր դու ինձ մոտ հյուր յեկար:
 Աստված քոդ որհնի ու պահի նրան,
 Ով վոր գավակ ե ծնել քեզ նման,
 Սիրում եմ, յեղբայր, քեզ պես տղամարդ,
 Ինչ առաջ ասի, ինձ ծանր ե գալիս.
 Ներիր, ամոքից ֆիչ ե մնացել
 Կակոն քո առաջ գլուխ խոնարհի:

ԶԻԱՎՈՐ

— Միքե՞ արժանի կարող ե լինել
 Հոր վրեժն արյան՝ այդ գովասանքին.

Ձե՞ վոր ամեն մարդ հենց այդպես կաներ,
 Տգամարդ լիներ, քե՛ վախկոտ մի կին:
 Վոր կշտամբեցիր, ի գուր եր, տեսա՞ր,
 Իգուր ե նույնպես այժմ ել գովասանք:
 Սակայն, եհ, կակո... այդ վոր արեցի,
 Զբուժեց յերբեք սրտիս ցավը մեծ.
 Այն, վոր հոր համար կյանալըս գոհեցի,
 Մահամերձ հորս վաչկազով չոգնեց:
 Մոռացել եյի ինձ այն ժամանակ,
 Ու մնում եյի յես վտանգի տակ...
 Հորս մոտ քոս... ընկած եր անշունչ:
 Ծունկըս քուլացավ, սիրտըս քունդ առավ,
 Խեղճն ամբողջովին կապտած, լուռ ու մունջ,
 Ընկած եր գետին, մնացել անշարժ...
 Հայրս ել չկար, մեռել եր՝ արդեն՝
 Անժամ, աննաչակ՝ տիրոջ նիպտի տակ...
 Բայց, ինչ վոր յեղավ, ել սրանից դեմ
 Հիշելն՝ իսկապես դժոխք ե, կրակ»:

Յե՛վ յերբ վերջացրեց, Զափրոն դառնացած
 Ընկավ ու փովեց՝ յերեսը գետնին,
 Յե՛վ այսպես յերկար, լուռ ընկած եր նա
 Տառապանափնեքի ծանրության տակին:
 Յե՛վ նրա համար կակոն ել տխրեց,
 Յերկուսն ել մեկտեղ մի վշտով շնչող...
 Թե՛ յերկու սրտին ի՞նչ խոր վիշտ պատեց,
 Յերևակայի՛ր, ըզգա՛, ընթերցո՛ղ:

11-ն դեկտեմբերի, 1860 թ.
 Պետերբուրգ.

ԳԻՆԸ 75 ԿՈՊ.

12-20

И. ЧАВЧАВАДЗЕ
Разбойник како
Гиз Арм. ССР, Ереван, 1937 г.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0383072

74.640